

DATOS IDENTIFICATIVOS

Traballo social individual e familiar

Materia	Traballo social individual e familiar			
Código	O05G220V01505			
Titulación	Grao en Traballo Social			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	3	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Análise e intervención psicosocioeducativa			
Coordinador/a	Verde Diego, María del Carmen			
Profesorado	Martínez Rodríguez, María Nieto Castro, María Belén Verde Diego, María del Carmen			
Correo-e	carmenverde@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Materia destinada a ensinar ao estudante a metodoloxía de intervención do Traballo social de carácter individual-familiar de modo que, por unha parte, coñezan a súa historia e evolución desde as súas orixes ate a actualidade e, por outra, sepan aplicar os diferentes modelos de intervención individual-familiar para coñecer, analizar, diagnosticar, planificar e avaliar casos con individuos e familias			

Competencias de titulación

Código	
A1	Traballar e valorar de xeito conxunto con persoas, familias, grupos, organizacións e comunidades as súas necesidades, limitacións, dificultades, malestares e circunstancias
A2	Analizar situacións sociais obxecto de intervención, planificar, desenvolver, executar, revisar e avaliar a práctica do traballo social con persoas, familias, grupos, organizacións, e comunidades e con outros profesionais
A3	Traballar coas persoas para que sexan autosuficientes e con capacidade para manifestar as súas necesidades, desexos, puntos de vista e circunstancias
A5	Administrar e ser responsable, con supervisión e apoio, da propia práctica dentro da organización
A6	Demostrar competencia profesional no exercicio do traballo social
A7	Establecer relacións profesionais co fin de identificar a forma máis adecuada de intervención
A8	Interactuar con persoas, familias, grupos, organizacións e comunidades para axudarlles a tomar decisións ben fundamentadas achega das súas necesidades, circunstancias, riscos, opcións preferentes e recursos, considerando a diversidade cultural -e polo tanto a especificidade das minorías étnicas, culturais, lingüísticas...-, a esixencia de promover a igualdade entre homes e mulleres, a necesidade de tender cara a unha sociedade ambientalmente sustentable e de defender os valores da paz
A9	Valorar as necesidades e opcións posibles para orientar unha estratexia de intervención
A10	Responder a situacións de crise valorando a urxencia das situacións, planificando e desenvolvendo accións para facer fronte ás mesmas e revisando os seus resultados
A11	Interactuar con persoas, familias, grupos, organizacións e comunidades para conseguir cambios, para promover o desenvolvemento dos mesmos e para mellorar as súas condicións de vida por medio da utilización dos métodos e modelos de Traballo Social, facendo un seguimento con regularidade dos cambios que se producen co fin de preparar a finalización da intervención
A12	Preparar, producir, implementar e avaliar os plans de intervención co sistema cliente e os colegas profesionais negociando o fornecemento de servizos que deben ser empregados e revisando a eficacia dos plans de intervención coas persoas implicadas co fin de adaptalos ás necesidades e circunstancias cambiantes. Considerar os deberes éticos da profesión relativos ao sistema cliente a respecto da confianza, a proximidade, a afectividade, as relacións igualitarias, o respecto á diversidade cultural, etc
A15	Traballar cos comportamentos que representan un risco para o sistema cliente identificando e avaliando as situacións e circunstancias que configuran o devandito comportamento e elaborando estratexias de modificación dos mesmos
A17	Utilizar a mediación como estratexia de intervención destinada á resolución alternativa de conflitos

A22	Establecer, minimizar e administrar o risco cara a un mesmo e os colegas a través da planificación, revisión e seguimento de accións para limitar o estrés e o risco
A23	Administrar e ser responsable do seu propio traballo asignando prioridades, cumprindo coas obrigacións profesionais e avaliando a eficacia do propio programa de traballo
A25	Xestionar e presentar historias e informes sociais manténdooos completos, fieis, accesibles e actualizados como garantía na toma de decisións e valoracións profesionais; con especial precaución a respecto do dereito dos usuarios e das usuarias á confidencialidade, ao segredo profesional e á protección de datos
A28	Investigar, analizar, avaliar e utilizar o coñecemento actual das mellores prácticas do Traballo Social para revisar e actualizar os propios coñecementos sobre os marcos de traballo
A29	Traballar dentro de estándares acordados para o exercicio do Traballo Social e asegurar o propio desenvolvemento profesional utilizando coñecementos e técnicas profesionais como medio para xustificar decisións, reflexionando criticamente sobre as mesmas e utilizando a supervisión como medio para mellorar e avaliar o exercicio profesional
A30	Xestionar conflitos, dilemas e problemas éticos complexos identificando os mesmos, deseñando estratexias de superación e reflexionando sobre os seus resultados
B1	Capacidade de análise e síntese
B2	Capacidade de organización e planificación
B3	Capacidade reflexiva
B4	Comunicación oral e escrita nas linguas nativas
B6	Coñecemento da cultura propia da comunidade
B7	Aprendizaxe e dominio de novas tecnoloxías
B8	Capacidade de xestión da información
B9	Resolución de problemas
B10	Toma de decisións
B11	Traballo en e con equipos diversos
B12	Traballo en equipo de carácter interdisciplinar
B14	Habilidades nas relacións interpersoais
B15	Recoñecemento e respecto á diversidade e á multiculturalidade
B16	Razoamento crítico
B17	Compromiso ético
B18	Aprendizaxe autónoma
B19	Adaptación a novas situacións
B21	Liderado
B22	Iniciativa e espírito emprendedor
B23	Motivación pola calidade

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Traballar e valorar de xeito conxunto con persoas e familias as súas necesidades, limitacións, dificultades, malestares e circunstancias. Traballar coas persoas e as familias para que sexan autosuficientes e con capacidade para manifestar as súas necesidades, desexos, puntos de vista e circunstancias. Interactuar con persoas e familias, para axudarlles a tomar decisións ben fundamentadas acerca das súas necesidades, circunstancias, riscos, opcións preferentes e recursos, considerando a diversidade cultural -e polo tanto a especificidade das minorías étnicas, culturais, lingüísticas...-, a existencia de promover a igualdade entre homes e mulleres, a necesidade de tender cara a unha sociedade ambientalmente sustentable e de defender os valores da paz. Interactuar para conseguir cambios, para promover o desenvolvemento dos mesmos e para mellorar as súas condicións de vida por medio da utilización dos métodos e modelos de Traballo Social, facendo un seguimento con regularidade dos cambios que se producen co fin de preparar a finalización da intervención	A1	B1
	A3	B3
	A8	B4
	A11	B6
		B8
		B9
		B10
		B16
Analizar situacións sociais obxecto de intervención, planificar, desenvolver, executar, revisar e avaliar a práctica do traballo social con persoas e familias, e con outros profesionais	A2	B1
		B3
		B4
		B6
Demostrar competencia profesional no exercicio do traballo social, establecendo, minimizando e administrando o risco cara a un mesmo e os colegas a través da planificación, revisión e seguimento de accións para limitar o estrés e o risco. Administrando e sendo responsables do seu propio traballo asignando prioridades, cumprindo coas obrigacións profesionais e avaliando a eficacia do propio programa de traballo. Administrar e ser responsable, con supervisión e apoio, da propia práctica dentro da organización		B16
	A5	B9
	A6	B10
	A22	B11
	A23	B14
		B16
		B17
		B18
		B19
		B21
		B22
		B23

Establecer relacións profesionais co fin de identificar a forma máis adecuada de intervención, investigando, analizando, avaliando e usando o coñecemento actual das mellores prácticas do Traballo Social para revisar e actualizar os propios coñecementos sobre os marcos de traballo. Valorar as necesidades e opcións posibles para orientar unha estratexia de intervención. Responder a situacións de crise valorando a urxencia das situacións, planificando e desenvolvendo accións para facer fronte ás mesmas e revisando os seus resultados	A7 A9 A10 A28	B1 B3 B16
Preparar, producir, implementar e avaliar os plans de intervención co sistema cliente e os colegas profesionais negociando o fornecemento de servizos que deben ser empregados e revisando a eficacia dos plans de intervención coas persoas implicadas co fin de adaptalos ás necesidades e circunstancias cambiantes. Considerar os deberes éticos da profesión relativos ao sistema cliente a respecto da confianza, a proximidade, a afectividade, as relacións igualitarias, o respecto á diversidade cultural, etc. Xestionar conflitos, dilemas e problemas éticos complexos identificándoos, deseñando estratexias de superación e reflexionando sobre os seus resultados.	A12 A30	B1 B4 B8 B9 B10 B11 B14 B16 B17 B18 B19
Traballar cos comportamentos que representan un risco para o sistema cliente identificando e avaliando as situacións e circunstancias que configuran o devandito comportamento e elaborando estratexias de modificación dos mesmos.	A15 A17 A25	B1 B2 B3
Utilizar a mediación como estratexia de intervención destinada á resolución alternativa de conflitos.	A29	B4 B6 B7 B8 B9 B10 B11 B12 B14 B15 B16 B17 B18 B19 B21 B22 B23

Contidos

Tema	
Introdución á materia.	Qué é o traballo social individual e familiar. De qué partes se compón a materia. Metodoloxía docente. Avaliación
TEMA 1: Historia do Traballo social a nivel individual e familiar	Introdución á historia do traballo social individual e familiar. Nacemento e evolución do Case-work: M.E.Richmond, O.Hill, G.Hamilton, F.Hollis H.H.Perlman. A intervención individual e familiar a día de hoxe.
TEMA 2: Teorías que explican ao "individuo" e a "familia"	Diferentes correntes no estudo da familia. 1) As teorías institucionais: 1.1 o evolucionismo, 1.2 o funcionalismo, 1.3 as teorías do conflito. 2) As teorías interactivas: 2.1 O interaccionismo simbólico, 2.2 A teoría de rol, 2.3 A teoría conductista do intercambio, 2.4 As teorías psicodinámicas, 2.5 A teoría existencial, 2.6. As teorías do desenvolvemento e os ciclos de vida familiar. 3) A familia dende un enfoque de xénero.
TEMA 3: Modelos e estratexias de intervención con individuos e familias	O modelo diagnóstico ou psicosocial. O modelo centrado na resolución do problema. O modelo de modificación de conducta. A intervención en situación de crise. O modelo centrado na tarefa. O modelo sistémico. Estrucutra básica do procedemento na intervención con individuos, familias e infancia. Técnicas, instrumentos e soportes documentais específicos na intervención do profesional do traballo social con individuos, familias e infancia
TEMA 4: A familia: conceptualización, intervención dende o traballo social e recursos asociados	A familia: definición, características e funcións. O ciclo vital das familias. Roles familiares. Tipos de familia no III milenio. Familias monoparentais. Familias numerosas. Familias con membros dependentes. Familias en situación de risco (de exclusión social, excluídas socialmente, migrantes). Familias en proceso de ruptura. Familias disfuncionais. Familias desestruturadas. Familias con situacións de violencia intrafamiliar (violencia de xénero, violencia a filio-parental, maltrato de anciáns, maltrato infantil). Protocolos contra a violencia de xénero. Protocolos contra o maltrato infantil. Recursos asociados

TEMA 5: A infancia: conceptualización, intervención dende o traballo social e recursos asociados

A infancia: definición social e xurídica. A situación da infancia no mundo. A infancia en Europa. O crecemento saúdable dos nenos e das nenas na familia. Situacións de risco. Situacións de desamparo. A Protección social do menor. Recursos ante a desprotección social do menor: os programas de educación familiar; o acollemento (tipos); a adopción nacional e internacional (características, requisitos, procedemento). Menores en conflito social. A responsabilidade penal dos menores. Centros de menores (tipos).

Outros recursos, servizos, equipamentos e programas de atención á infancia.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	20	40	60
Saídas de estudo/prácticas de campo	6	6	12
Presentacións/exposicións	2	6	8
Seminarios	6	18	24
Traballos tutelados	6	12	18
Actividades introdutorias	2	4	6
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	2	16	18
Cartafol/dossier	1	3	4

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición, por parte da docente, dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo alumnado. Desenvolverase esta metodoloxía en gran grupo.
Saídas de estudo/prácticas de campo	De ser posible realizaranse visitas a institucións prestadoras de servizos sociais que gardan relación co ámbito da intervención individual e familiar.
Presentacións/exposicións	Exposición, por parte do alumnado, ante a docente e/ou un grupo de estudantes, dun tema sobre contidos da materia ou dos resultados dun traballo, exercicio, proxecto etc. Pódese levar a cabo individualmente ou en grupo. Desenvolverase en grupo mediano.
Seminarios	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten afondar ou complementar os contidos da materia. Empregaranse como complemento das clases teóricas. Desenvolverase en grupo mediano.
Traballos tutelados	Os/As estudantes, de xeito individual ou en grupo, elaborarán aqueles exercicios que se lles encomenden relacionados coa temática da materia e coa súa aprendizaxe. Este traballo será supervisado polos docentes no que atinxe á procura e recollida de información, á estruturación correcta do traballo, ao manexo de bibliografía, á boa redacción, á presentación, á exposición etc. Esta supervisión realizarase en pequeno grupo.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto, a reunir información sobre o alumnado e a presentar a metodoloxía docente, a avaliación e os contidos xenéricos da materia. Desenvolverase esta metodoloxía en gran grupo.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballos tutelados	Para todas e calquera das modalidades metodolóxicas sinaladas, os profesores atenderán as dúbidas e as consultas do estudantado en relación cos contidos da materia e/ou vinculadas cos seus estudos e carreira profesional proporcionándolle orientación, asesoramento, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta atención personalizada desenvolverase cara ao alumnado de forma individual e/ou en pequeno grupo. Levarase a cabo coa presenza do estudantado na aula en horario docente do pequeno grupo e/ou nos despachos dos docentes en horario de titorías ou a través dos seus respectivos correos electrónicos.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Para todas e calquera das modalidades metodolóxicas sinaladas, os profesores atenderán as dúbidas e as consultas do estudantado en relación cos contidos da materia e/ou vinculadas cos seus estudos e carreira profesional proporcionándolle orientación, asesoramento, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta atención personalizada desenvolverase cara ao alumnado de forma individual e/ou en pequeno grupo. Levarase a cabo coa presenza do estudantado na aula en horario docente do pequeno grupo e/ou nos despachos dos docentes en horario de titorías ou a través dos seus respectivos correos electrónicos.

Presentacións/exposicións	Para todas e calquera das modalidades metodolóxicas sinaladas, os profesores atenderán as dúbidas e as consultas do estudantado en relación cos contidos da materia e/ou vinculadas cos seus estudos e carreira profesional proporcionándolle orientación, asesoramento, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta atención personalizada desenvolverase cara ao alumnado de forma individual e/ou en pequeno grupo. Levarase a cabo coa presenza do estudantado na aula en horario docente do pequeno grupo e/ou nos despachos dos docentes en horario de titorías ou a través dos seus respectivos correos electrónicos.
Seminarios	Para todas e calquera das modalidades metodolóxicas sinaladas, os profesores atenderán as dúbidas e as consultas do estudantado en relación cos contidos da materia e/ou vinculadas cos seus estudos e carreira profesional proporcionándolle orientación, asesoramento, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta atención personalizada desenvolverase cara ao alumnado de forma individual e/ou en pequeno grupo. Levarase a cabo coa presenza do estudantado na aula en horario docente do pequeno grupo e/ou nos despachos dos docentes en horario de titorías ou a través dos seus respectivos correos electrónicos.
Probas	Descrición
Cartafol/dossier	Para todas e calquera das modalidades metodolóxicas sinaladas, os profesores atenderán as dúbidas e as consultas do estudantado en relación cos contidos da materia e/ou vinculadas cos seus estudos e carreira profesional proporcionándolle orientación, asesoramento, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta atención personalizada desenvolverase cara ao alumnado de forma individual e/ou en pequeno grupo. Levarase a cabo coa presenza do estudantado na aula en horario docente do pequeno grupo e/ou nos despachos dos docentes en horario de titorías ou a través dos seus respectivos correos electrónicos.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Presentacións/exposicións	Valoraranse as presentacións dos traballos e as exposicións dos exercicios/actividades solicitados ao estudantado de xeito individual e/ou en grupo. Dependendo do carácter da actividade as notas serán individuais ou para todos igual (p. ex. a presentación dun traballo colectivo proporcionará igual nota a todos/as os/as estudantes que o realizaron; a exposición dun traballo producirá notas individuais). Estas cuestións serán explicadas máis polo miúdo pola docente na aula. A nota desta parte oscilará entre o 0-1 e valerá un 10 % da nota total da materia. Sumada ás dos traballos tutelados (20 %) e o cartafol/dossier (20 %) suporá o 50 % da nota total da materia. A nota da parte práctica da materia só fará media coa nota da parte teórica (exame) se é igual ou superior a un 2.5.	10
Traballos tutelados	Valoraranse os exercicios solicitados e presentados polo alumnado de xeito individual e/ou en grupo. Cando o traballo realizado sexa en grupo, cada un dos compoñentes deste obterá igual nota. Esta nota oscilará entre o 0-2 e suporá ata un 20 % da nota total da materia que engadida ás das presentacións/exposicións (10 %) e o cartafol/dossier (20 %) suporá o 50 % da nota total da materia. A nota da parte práctica da materia só fará media coa nota da parte teórica (exame) se é igual ou superior a un 2.5.	20
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	Para os/as estudantes asistentes, o exame consistirá en cinco preguntas a desenvolver e/ou de relacionar da parte teórica da materia desenvolta nas sesións maxistras e nos seminarios. Cada pregunta valerá de 0 a 1 puntos. A nota obtida no exame da parte teórica será o 50 % da nota total, obtendo o/a alumno/a un máximo de 5 puntos. A nota da parte teórica só fará media coa nota da parte práctica se é igual ou superior a un 2.5 Da parte práctica o alumnado xa foi avaliado ao longo do curso a través dunha avaliación continua sobre os diferentes exercicios e actividades solicitadas, podendo acadar nesta parte un máximo de 5 puntos. Polo tanto, os/as estudantes asistentes non terán que examinarse da parte práctica da materia nesta proba se obtiveron nela un mínimo dun 2.5. Esixirase que o estudantado saiba escribir correctamente e sen faltas ortográficas (acentos gráficos e abreviaturas incluídas), que saiba ler comprensivamente, analizar e sintetizar así como resumir o lido ou escoitado nas aulas. Tamén se espera del que saiba expresarse con corrección e de acordo co nivel que esixe un ciclo universitario usando unha terminoloxía axeitada a este rexistro lingüístico. Todo isto constituirá parte da avaliación do alumnado e, en todo caso, terá que reflectirse nesta proba. Respostas mal estruturadas, mal puntuadas, con faltas ortográficas ou linguaxe inapropiada imposibilitarán acadar a puntuación máxima da pregunta (1 punto).	50

Cartafol/dossier	Cada estudante, de xeito individual, deberá presentar un cartafol/dossier dos exercicios realizados ao longo do cuadrimestre de xeito individual e/ou en grupo. O cartafol serve para rexistrar nun documento de recollida as actividades teórico-prácticas desenvolvidas polo alumnado durante o desenvolvemento da materia. O cartafol será supervisado polo profesor nas sesións cos pequenos grupos. A nota outorgada ao cartafol oscilará entre o 0-2 e suporá un 20 % da nota total da materia, que sumada ás notas dos traballos tutelados (20 %) e ás notas polas presentacións/exposicións (10 %) suporá o 50 % da nota total da materia. A nota da parte práctica da materia só fará media coa nota da parte teórica (exame) se é igual ou superior a un 2.5	20
------------------	---	----

Outros comentarios sobre a Avaliación

1. Modalidade de avaliación para estudantes asistentes. Como pode observarse a planificación deste proceso de ensinanza-aprendizaxe concíbese como unha avaliación continua e esixe a presenza do estudantado nas actividades prácticas que se desenvolverán ao longo do curso, en especial naquelas relacionadas coa adquisición de competencias relativas ao saber facer e ao saber ser (procedementais e actitudinais). Sendo así, esixiráselle ao alumnado a súa presenza nas actividades durante o curso -verificable con listas de asistencia- non podendo faltar a máis de 6 clases prácticas durante o cuadrimestre dun total de 26 clases prácticas distribuídas en 12 de grupo mediano e 14 de pequeno grupo. Subliñar que non chega con asistir á clase, nin que o que se avalía é a asistencia do/a estudante. O avaliable son os resultados do proceso de ensinanza-aprendizaxe reflectidos nos exercicios e actividades ben realizados e a participación activa e pertinente nas clases prácticas que supoñen, como xa se dixo, o 50 % da nota total da materia (só fará media coa teoría a partir dun 2.5). Quede expresamente claro que os docentes non pedirán ao alumnado explicación ningunha de por que non acode á clase e, tendo en conta que a asistencia ás clases da universidade non son obrigatorias, tampouco aceptará «excusas» ou «desculpas» respecto das ausencias deste. Se o/a estudante deixa de asistir á clase, sexa cal sexa a circunstancia, terá que optar pola segunda modalidade de avaliación (coa única excepción de enfermidade xustificada con certificado médico ou pasamento dun familiar próximo).

2. Modalidade de avaliación para estudantes non asistentes. Aqueles/as alumnos/as que opten por non asistir ás clases prácticas, ou non poidan, ou pretendendo ser «estudantes asistentes» teñan máis de seis faltas na parte práctica da materia (grupos medianos e pequeno grupo), terán que demostrar -igualmente que os seus/súas compañeiros/as- a adquisición das diferentes competencias da materia, ou sexa, o coñecemento dos seus aspectos procedementais e actitudinais. Isto farano nunha única proba ou exame final o día da convocatoria oficial. O exame neste caso suporá o 100 % da nota do/a estudante e nel diferenciaranse as preguntas da parte teórica (as cinco que terá todo o alumnado; 50 % da nota final) daquelas da parte práctica que realizarán por primeira vez (cinco preguntas ou varios casos prácticos; 50 % da nota final). A parte teórica da materia pódese estudar por completo a través da bibliografía básica recomendada. En canto á parte práctica, esixiráselle ao alumnado que saiba responder os contidos conceptuais, actitudinais e procedementais desenvolvidos ao longo do curso e demostre ter adquiridas as competencias específicas da materia. Esta parte pode estudala a través de textos recomendados existentes na biblioteca, dos apuntamentos da clase e do asesoramento dos docentes por vía correo electrónico se así o desexa o/a estudante.

Segundo a normativa vixente, con independencia da súa asistencia ou non ás clases o alumnado gozará de condicións equivalentes de avaliación.

3. Convocatorias seguintes. Ao alumnado de modalidade asistencial, no caso de ter que concorrer á segunda proba, gardaráselle as notas da parte teórica e/ou práctica aprobada (sempre que superen cun 2.5 en cada unha destas partes). Os/As estudantes non asistentes terán que repetir novamente o exame completo. Non se gardarán notas de ningunha parte da materia -teoría ou práctica- para o seguinte curso académico. As actividades/competencias/probas non superadas durante o cuadrimestre poderán ser recuperadas na convocatoria de xullo, manténdose as puntuacións previamente conseguidas.

Bibliografía. Fontes de información

BÁSICA:

**** ESCARTÍN, Mª J., y PALOMAR, M. y SÚAREZ, E.(1997), Introducción al Trabajo Social. Trabajo social con individuos y familias. Alicante, Ed.Amalgama**

**** HEALY, K. (200), Trabajo social. Perspectivas contemporáneas. Madrid, Morata.**

**** MARTÍN MARÍA, B., FERNÁNDEZ DOYAGUE, A. E CHATO FRANCO, M. (2006), Defende os teus dereitos. Guía práctica para mulleres que sofren violencia de xénero. Edita Xunta de Galicia.**

** ROSSELL, T. (1998), *La entrevista en Trabajo Social*. Barcelona, EUGE, Biblaria.

** VISCARRET, J.J. (2007), **Modelos y métodos de intervención en Trabajo social**. Madrid, Alianza Editorial.

RECOMENDADA:

ARROYO RIAÑO, O. (1997), "La violencia juvenil en los centros de reforma de menores". Anuario de psicología jurídica, vol. 6, 79-96. BUENAVENTURA DELGADO (1998), *Historia de la infancia*. Barcelona, Ariel.

BARBERO, J.M. (2002), *El trabajo social en España*. Zaragoza, Mira editores.

** BREZMES NIETO, M. (2001), *La intervención en el Trabajo social. Una introducción a la práctica profesional*, Madrid, Ed. Hespérides.

CACERES, J y ESCUDERO, V. (1998), *Relación de pareja en jóvenes y embarazos no deseados*. Pirámide.

CAMPANINI, A. y LUPPI, F. (1991), *Servicio Social y modo sistémico*. Barcelona, Paidós.

CANTÓN DUARTE, J. Y CORTÉS ARBOLEDA, M.R. (2000) *Guía para la evaluación del abuso sexual infantil*. Madrid, Pirámide

CUSÓ, M. (1999), "Trabajo social e infancia" en VV.AA., *Poblaciones y Bienestar*. Zaragoza, Mira Editores, pp.305-330.

** DU RANQUET, M. (1996), *Los modelos en trabajo social. Intervención con personas y familias*. Madrid, Siglo XXI

ELKAIN, M. y otros (1989), *Las prácticas de la terapia de red*. Barcelona, Gedisa.

GARCÍA FERNÁNDEZ, F. (2002), *La intervención profesional en Trabajo social: Supuestos prácticos I*. Málaga, ed. CODTS Málaga.

FARIAS DE LA TORRE, F. (1992), *Familia...Familia... Comunidad*. Córdoba (Argentina), JCW.

GASTAÑAGA, J.L., RUANO, M.J. y VICENTE, C. (1997), *La intervención con familias Multiproblemáticas*. Barcelona, Instituto de Trabajo Social y Servicios Sociales.

GONZÁLEZ BUENO, Mª AUXILIADORA (2000) "Modelos de intervención en trabajo social" en GARCÉS FERRER, J. (2000) *Concepto y alcance del trabajo social*. Las Plamas, Ed. ICEPSS; 103-122.

HOWE, D. (1997), *La Teoría del vínculo afectivo para el trabajo social*. Barcelona, Paidós.

KISNERMAN, N. (1998). *Pensar el trabajo social. Una introducción desde el construccionismo*. Buenos Aires, Lumen-Humanitas.

MARTÍNEZ SÁNCHEZ, A. y MUSITU OCHOA, G. (eds) (1995), *El estudio de casos para profesionales de la Acción Social*. Madrid, Narcea.

Mc GOLDRICK, M. y GERSON, R. (1993), *Genogramas en la evolución familiar*. Barcelona, Gedisa.

MINUCHIN, S. y FISHMAN, CH.(1988), *Técnicas de terapia familiar*. Barcelona, Paidós.

PAPP, P. y Colbs. (1991), *La red invisible. Pautas vinculadas al género en las relaciones familiares*. Barcelona, Paidós.

** PAYNE, M. (1995), *Teorías contemporáneas del Trabajo social. Una introducción crítica*. Barcelona, Paidós.

PAYARÉS COTÓN, L.; DEL CASTILLO MORLANES, C.; PÉREZ OTAMENDI, O. y RIVERO SERRANO, E. (1993), *Casa de acogida a mujeres maltratadas. propuesta de un modelo de referencia*. Madrid, Ministerio de Asuntos sociales.

PÉREZ DE AYALA (1999), "Trabajo social con Familia" en VV.AA., *Poblaciones y Bienestar*. Zaragoza, Mira Editores; 144-166.

PICORNELL LUCAS, A. (2006), *La infancia en desamparo*. Valencia, Nau Llibres.

QUINTANERO VELÁSQUEZ, A.M. (1997), *Trabajo social y procesos familiares*. Buenos Aires, Ed. Lumen/Humanitas.

RICHMOND, M.E. (2008), *Diagnóstico social*. Madrid, Consejo General de trabajo social y S.XXI.

RÍOS GONZÁLEZ, J.A. (1998), *El malestar en la familia*. Madrid, Centro de Estudios Ramón Areces.

** SÁNCHEZ JUÁREZ, M^aD. (2000), "Trabajo social e Intervención familiar" en MARTÍNEZ, M.J. (Coord., 2000), *Para el Trabajo Social. Aportaciones teóricas y prácticas*. Granada, Maristán; 339-356.

STEVENSON, O. (1992), *La atención al niño maltratado*. Barcelona, Paidós.

TREVITHICK, P. (2002), *Habilidades de comunicación en intervención social*. Manual Práctico. Madrid, Narcea.

TRIGUEROS GUARDIOLA, I. (1991), *Manual de prácticas de Trabajo Social en ayuntamientos*. Madrid, Siglo XXI.

URRA PORTILLO, J. (1997), *Adolescentes en conflicto*. Madrid, Pirámide.

VV.AA. (1999): *Guía Para a detección de situacións de maltrato infantil*. Consellería de familia, promoción do emprego, Muller e Xuventude. Xunta de Galicia.

YOUNDSBAND, E. (1971), *Servicio Social Familiar*. Madrid, Euramérica.

ZUCK, G. (1988), *Aplicaciones de la terapia familiar y familias en conflicto*. México, FCE.

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Epistemoloxía do traballo social/O05G220V01204

Fundamentos dos servizos sociais/O05G220V01104

Introdución ao traballo social/O05G220V01105

Organización dos servizos sociais/O05G220V01205

Outros comentarios

Recomendaranse materiais audiovisuais e literatura durante o desenvolvemento da materia
